

EL PAPER DE L'ARTISTA EN LA HISTÒRIA

ART I HISTÒRIA

MARIA MORENO CANO

maria.moreno@ub.edu

Departament d'Història de l'Art

NOTES PRELIMINARS

Investigació finançada pel Ministeri d'Educació, Cultura i Esport del Govern espanyol per a la Formació de Professorat Universitari.

EL PAPER DE L'ARTISTA EN LA HISTÒRIA
De la progressiva singularització baixmedieval a la
individualitat del creador artístic contemporani

ART I HISTÒRIA

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Classificació de les arts

Renaixement i barroc

- Itàlia, s. XV → esforç de l'artista per obtenir millor reputació i consideració social
- Concepte d'«arts visuals» pren forma durant el s. XVI → «*arti del disegno*»
- Entrebanc: ambició dels artistes
 - Luca Pacioli: *De Divina proportione* (1497)
 - Piero della Francesca: *De prospectiva pingendi* (c. 1460-1480)
 - Leonardo da Vinci

- **Reivindicació de l'artista**

RENAIXEMENT

- Integració gremial i unió corporativa dels artistes
 - Arte dei Maestri di Pietra e Legname
 - Medici e Speziali

} No constitueixen gremi propi

 - Disminució de les obligacions gremials
 - Compagnia di San Luca (1339)
- Procedència dels artistes:
 - Oficis heretats de generació en generació
 - Burgesia i funcionariat
- Valor i consciència de classe → autoconsciència
 - Nivell social de l'artesanat mitjà i alt
 - Revelació en contra de l'escàs valor social → afirmació de l'origen noble
 - Conflictes amb els comitents
 - Autobiografies → Ghiberti: *Comentarii* (p. 1447)

RENAIXEMENT

- Procés reivindicatiu del paper de l'artista (consideració social i legal):
 - Trencar amb el monopoli dels gremis
 - Comparació amb l'Antiguitat
 - Elevació de les arts del disseny a la categoria d'arts liberals → *L'arte è cosa mentale* (Leonardo)
 - Formació intel·lectual (*uomo universale*) → cultura (fonts literàries, filosofia) + ciències (anatomia, geometria, matemàtiques) + col·leccionisme + viatge a Roma
 - Equiparació ciències = arts (s. XV)
 - Obra d'art com a proposició científica: imitació correcta de la naturalesa
 - Perspectiva (focal, aèria), piràmide visual
 - Capacitat de comunicació directa i vigorosa
 - Provisió de fonament teòric → Tractats
 - Desig imperatiu d'autoexpressió (s. XVI) → genialitat, temperament saturní, melancolia
 - Es dirigien a un públic culte i elitista

RENAIXEMENT

- Interès per la figura de l'artista → biografies
 - Vasari: *Le vite de' più eccellenti architetti, pittori et scultori italiani* (1550, 1568)
- Nous ideals d'artistes:
 - Cennino Cennini: *Il libro dell'arte* (s. XV) — home erudit
 - Alberti: *De pictura* (1436) — *uomo bono et docto in buone lettere*
 - Vasari — ideal d'artista cavaller
- Contractes → nova sensibilitat
 - Confiança en els bons mestres
 - Plaer de posseir el que és bo + satisfacció de gastar bé els diners
 - Referència als contractes sobre la qualitat de l'artista
 - Taxació de l'obra a posteriori
 - Privilegis: salari mensual, dietes, allotjament, regals... i condicions i rebuig de contractes

RENAIXEMENT

- Clients:
 - Agents civils: grans i rics gremis, donants i promotors privats
 - Autoritats eclesiàstiques: congregacions, comunitat parroquial, germandats religioses
-
- Mèrits de caràcter religiós-devocional
 - Fama i reputació personal
 - Prestigi familiar o d'una corporació
 - Glòria i ornament d'una ciutat

BARROC

- Pintor de Cort
 - Privilegis
 - Artista-cavaller → Bernini, Rubens, Van Dyck, Velázquez, Sir Joshua Reynolds
-
- L'artista entra a formar part de l'elit social de la seva època: prestigi social
- Prototipus d'artista → artista de modals nobles
 - Aparició de la figura de l'antiquari erudit

BARROC ESPANYOL

- Major consideració social dels pintors, no comparable a Europa
- Lluita contra:
 - a) Pràctica artística equiparada a un ofici o artesanía
 - b) Sistema de formació imperant → sistema gremial — aprenent / oficial o fadrí / mestre

- Conseqüències del sistema d'aprenentatge:
 - Formació dependent de la capacitat i bona voluntat del mestre
 - Formació de caràcter tècnic i pràctic
 - Formació en funció dels encàrrecs del mestre → factura col·lectiva + estil deutor
- Propostes de sistemes alternatius de formació:
 - 1) Acadèmia → Vicente Carducho: Academia de San Lucas (Madrid)
 - 2) Cartilles de dibuix
 - 3) Sessions de dibuix al natural

BARROC ESPANYOL

- Literatura artística → aproximació teòrica + intel·lectualitat + noblesa de la pintura
 - Tractats de pintura
 - 1) Pablo de Céspedes: *Discurso de la comparación de la antigua y moderna pintura y escultura* (1604)
 - 2) Francisco Pacheco: *El arte de la pintura* (1649)
 - 3) Vicente Carducho: *Los diálogos de la pintura* (1633)
 - 4) Jusepe Martínez: *Los discursos practicables del nobilísimo arte de la pintura* (1673)
 - 5) Antonio Asclepio Palomino: *Museo pictórico y escala óptica. La teórica de la pintura; La práctica de la pintura* (1715; 1724)
 - Biografies d'artistes
 - 1) Antonio Asclepio Palomino: «El parnaso español pintoresco y laureado» (*Museo pictórico...*, 1724)
 - 2) Lázaro Díaz del Valle: *Epílogo y Nomenclatura* (manuscrit, 1659)
 - 3) Francisco Pacheco: *Libro de Descripción de Verdaderos Retratos* (1599, inacabat)

BARROC ESPANYOL

- Reivindicacions:
 - Caire econòmic
 - a) Introducció d'un altre sistema de remuneració econòmica → taxació final
 - b) Pagament de les alcabales
 - Cultural per l'augment de la cultura erudita dels pintors
 - Biblioteques → quantia de volums, diversitat lingüística, títols fonamentals
 - Viatge → Itàlia (Roma o Nàpols) i cort de Madrid
- Nou concepte de pintor:
 - Actituds actives i contestatàries
 - Voluntat d'ennobrir-se → ascens social + promoció personal
 - Béns materials i sepultura
 - Autoretrat → distinció i significació social

BARROC ESPANYOL

PINTOR CRISTIÀ

- Acte pietós i devocional

PINTOR NOBLE

- Demostració de l'ascens social
- Intel·lectual

PINTOR DOCTE O PERFECTE

- Pintor complet
- Excel·lent en tot els gèneres pictòrics

Classificació de les arts

Actualitat

- El problema de la classificació de les arts ha anat perdent importància
 - Cap novetat
- **Cap classificació definitiva** o acabada: classificar les arts esdevé artificial i qualsevol proposta pot ser incompleta

- **Estatus privilegiat de l'artista**

ACTUALITAT

- Exacerbació i hiperpresència del fenomen artístic
 - Atenció mediàtica als artistes → Causes:
 - 1) Inserció de tendències artístiques en un sistema econòmic i social
 - Tot pot estar a la venda
 - Indústria artística
 - 2) Superació del model artesanal d'artista
- Estatus privilegiat de l'artista

BIBLIOGRAFIA RECOMANADA

- GÁLLEGO, J.: *El pintor de artesano a artista*. Granada: Universidad de Granada, 1976.
- WACKERNAGEL, M.: *El medio artístico en la Florencia del renacimiento: obras y comitentes, talleres y mercado*. Madrid: Akal, 1997.
- WALDMANN, S.: *El artista y su retrato en la España del siglo XVII. Una aproximación al estudio de la pintura retratista española*. Madrid: Alianza, 2007.
- WITTKOWER, M.; WITTKOWER, R.: *Nacidos bajo el signo de Saturno: genio y temperamento de los artistas desde la antigüedad hasta la Revolución Francesa*. Madrid: Cátedra, 1985.

UNIVERSITAT DE
BARCELONA